

Раздел 8. РЕГИОНАЛЬНАЯ ПРЕССА: ИСТОРИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

УДК 070

ДИНАМІКА ТЕМАТИКО-ПРОБЛЕМНОГО КОМПЛЕКСУ ТА МОДИФІКАЦІЇ РЕПОРТАЖНОГО ДИСКУРСУ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРЕСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЗАПОРІЗЬКИХ ГАЗЕТ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Дяченко М.Д.

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

У статті досліджуються специфіка та жанрові різновиди репортажу, тематико-проблемний комплекс жанру, його динаміка відповідно до історичних періодів та суспільно-політичних змін у країні.

Ключові слова: динаміка, дискурс, жанровий різновид, модифікації, преса, репортаж, рубрика, тематика

Постановка проблеми. Репортаж – один з найефективніших інформаційних жанрів газетної публіцистики, з його широкими можливостями: відображення події в тому вигляді, в якому вона відбувалася насправді, що дає читачеві змогу побачити її очима безпосереднього спостерігача або навіть учасника; поєднання оперативної передачі інформації з її аналізом; створення ефекту присутності на місці події, про яку йдеться в репортажі; спонукання читача до співпереживання шляхом викладу динаміки ситуації чи авторських переживань з приводу відображеної події. На першому плані в таких публікаціях – не оперативне значення інформації, що повідомляється, а її виклад.

Вивченню особливостей і специфіки репортажного жанру в газетній періодиці приділяють увагу у своїх працях багато українських та зарубіжних журналістикознавців, зокрема М. Василенко, А. Васильєва, С. Гуревич, Л. Кайда, В. Здоровега, А. Капелюшний, І. Михайлин, А. Москаленко, І. Прокопенко, В. Різун, Г. Солганик, А. Тертичний, В. Шкляр; запорізькі науковці І. Герман, Т. Хітрова, які дослідили типологію та жанрову парадигму регіональної преси до 40-х років ХХ століття.

Актуальність. Питання модифікації репортажного дискурсу та його ідейно-тематичного навантаження в газетній періодиці запорізького краю другої половини ХХ – початку ХХІ ст. досі не були об'єктом спеціального комплексного наукового вивчення, чим пояснюється експліцитність вибору предмета нашого аналізу. Джерелами обраного дослідження є регіональні газети 1946-2000 років: „Червоне

Запоріжжя”¹, „Запорізька правда”², „Индустриальное Запорожье”³, „Комсомолец Запоріжжя”⁴, „МИГ”⁵, „Запорізька Січ”⁵.

Мет а ст ат т і – відстежити на матеріалі запорізьких газет жанрові різновиди та проблемний комплекс репортажу, його специфіку та ідейно-тематичну динаміку відповідно до історичних періодів і суспільно-політичних змін у країні, проаналізувати причини модифікацій репортажного дискурсу в регіональній пресі.

Репортаж – публіцистичний жанр-розвідник, що дає можливість оперативного, правдивого, точно, яскраво, повно, наочно уявити подію, явище, ситуацію протягом усього шляху її розвитку через безпосереднє сприйняття автора – очевидця чи учасника події. Основне завдання творів цього жанру – використовуючи найсвіжіші факти, документи, свідчення очевидців і самого автора, правдиво розповісти про те, що відбулося, відбувається чи буде відбуватися, відтворити подію або ситуацію „настільки конкретно і наочно, наскільки це можливо” [2, с. 127]. В центрі уваги – подія, яку бачить, відчуває спостерігач і яку читач має співпережити з позиції репортера.

Спостереження над репортажним дискурсом, що побутував на шпальтах запорізьких газет другої половини ХХ століття, свідчать, що орієнтація на суспільний інтерес спонукала журналістів звертатися насамперед до соціально значимих особистостей: „По-весняному сонячним видався ост анній день минулого року. Б.А. Хлебніков, майст ер чет верт ої доменної печі „Запоріж ст алі” поспішав широкою ходою знайомою ст еж кою (він 20 років уж е майст ер на 4-му агрегат і) до рідного цеху..Коли курант и пробили дванадцят у годину і над орденоносним Запоріж ж ям розлилася новорічна симфонія, на печі Хлебнікова йшов черговий випуск чавуну...” (репортаж з доменного цеху (М. Белих „Чіткий ритм печі” // ЗП, 3 січня 1971 р.), „...Незабаром Г.М. Василевич від’їж дж ає на один з мет алургійних заводів брат ньої Чехословаччини, т ам ділит имет ься багат им досвідом. Щаст и Вам, Майст ре!” (М. Белих „Збережені секунди” // ЗП, 17 січня 1971 р.), „Про досвідченого прокат ника, вет ерана чорної мет алургії М.П. Бондаренка знают ь на „Запоріж ст алі ” всі... 33 роки на одному робочому місці!” (М. Белих „Творчий потенціал” // ЗП, 8 листопада 1979 р.), „Весняний ст еп – зелений. Тільки на ланах 2-ої т ракт орної бригади Героя Соціаліст ичної праці Івана Зорі – 419 гект арів озимини...” (А. Півненко „Багрянці над лугом” // КЗ, 29 березня 1973 р.), „...Спалахує різноколірна музика рекламних вогнів. Понад 12 років минуло відт оді, як елект ромонт ер першої дільниці управління „Запоріж міськсвіт ло” В.К. Зікій засвіт ив перший світ ильник...Він любить ь своє міст о, але ще більше любить ь свою справу...” (О. Коноваленко „Світи, ліхтар!” // ЗП, 8 квітня 1984 р.).

У запорізьких газетах досліджуваного періоду існували постійні рубрики: „Репортаж з місця події” (В. Пісковий, В. Зуєв „Що відбувається на ЗТЗ?” // ЗП, 21 січня 1990 р., В. Ярмош, Е. Рубахін „Хто накормить внучку та Жучку?” // ІЗ,

¹ далі назву газети „Червоне Запоріжжя” подаємо ЧЗ

² далі назву газети „Запорізька правда” подаємо ЗП

³ далі назву газети „Индустриальное Запорожье” подаємо ІЗ

⁴ далі назву газети „Комсомолец Запоріжжя” подаємо КЗ

⁵ далі назву газети „Запорізька Січ” подаємо ЗС

10 січня 1992 р.), „Репортаж з гарячої точки”(Ю. Акімов „А тим часом в машинній залі...” // КЗ, 26 лютого 1983 р., О. Савенко „Цех посеред села” // КЗ, 13 липня 1985 р.), „Репортаж із зміни” (М. Бєлих „Збережені секунди” // ЗП, 17 січня 1971 р.).

Назви деяких рубрик вказували на теми репортажів, що публікувалися під ними: „Трудові будні дніпробудівців” (П. Супруненко „На Дніпрогесі” // ЧЗ, 15 квітня 1966 р.; Л. Яковлев „Музи на Дніпрельстані” // ЗП, 6 жовтня 1982 р.; С. Солдатова „Первістку ГОЕЛРО присвячується” // ІЗ, 6 жовтня 1982 р.), „На Дніпробуді” (Н. Нікішин „Гідроізоляція – відстала дільниця Дніпробуду” // ЧЗ, 20 вересня 1946 р.; І. Кандалов „Вирішальні місяці на Дніпробуді” („Через два з половиною місяці Дніпрогес повинен дати струм” // ЧЗ, 28 вересня 1946 р.), „Репортаж з поля” (А. Тополя „Передова неспокою – поле” // КЗ, 29 березня 1973 р.), О. Михайлюта „Комбайн №16” // КЗ, 18 липня 1985 р.), „Репортаж з будівництва” (Н. Нікішин „Великі бурові роботи” // ЧЗ, 13 вересня 1946 р.; Є. Гаранічев „У Новій Каховці” // ЧЗ, 21 вересня 1951 р., Є. Чернявська „Там, де буде головний корпус” (з будівництва Запорізької ДРЕС) // ЗП, 6 січня 1971 р.).

Тематика творів досліджуваного жанру в регіональній пресі надзвичайно різноманітна, у них відображені всі сторони радянської дійсності: натхнена самовіддана праця запорізьких робітників на підприємствах (В. Березін „Втілення мрії” (репортаж з титано-магнієвого комбінату) // ІЗ, 26 листопада 1975р., А. Подолян „В зоні вогню” (із мартенівського цеху „Запоріжсталі”) // ІЗ, 3 грудня 1975р., А. Нарушевич „Завершальна плавка п'ятирічки” (із заводу „Дніпроспецсталь” // ІЗ, 5 грудня 1975 р.) та їх допомога працівникам сільського господарства у гарячу трудову пору (Н. Лобач „Надійне плече робітничого класу” // ІЗ, 9 червня 1978 р., М. Рибка „Перші кроки приазовського зрошування” // ЗП, 19 січня 1983 р.), забезпечення житлом (В. Сорока „Новосели” // 6 листопада 1979 р.) та побутове обслуговування населення (О. Коноваленко „Майстрині” // 20 листопада 1983 р., В. Висков, В. Зуєв „Ось такий натюрморт” // ЗП, 14 січня 1990 р.), культурний відпочинок радянських людей (К. Гордієнко „До літопису гуртожитку” // ЗП, 10 квітня 1959 р.; Ю. Сушко „Ярмарок!” // 7 листопада 1978 р.; М. Дєсняк „Жива пам'ять Хортиці” – репортаж з Музею історії Запоріжжя // ЗП, 15 жовтня 1983 р.).

Основна тема – відображення етапів створення так званого розвинутого соціалістичного суспільства виховання нової людини, будівника комуністичного суспільства: „Вдень і вночі працюють агрегат и Дніпрогесу... Вдень і вночі несуть трудову вахту енергетики. Серед них є колишні Дніпробудівці, люди, які своїми руками споруджували, потім відбудовували ленінський Дніпрогес. Розповіді турбінних машиністів І.Г. Калініна, К.Є. Бобка, майстра турбінного цеху М.Д. Бабєнка про епопею Дніпробуду можна слухати годинами. Про себе особисто вони говорять мало, але трудова біографія кожного з них – це жива історія станиці... Більше чверті віку працює Дніпрогес... Вогні, запалені його енергією ще в роки перших п'ятирічок, тепер розгорілися по всій країні. Ці вогні горять все яскравіше, все світліше...” (Т. Гришин „Вогні Дніпрогесу” // ЗП, 29 грудня 1960 р.).

Існував надзвичайно широкий діапазон репортажного простору, що свідчило про різнобічність тематико-проблемного комплексу і всеохоплююче відтворення життя: з борту яхти (Ю. Артеменко „Мрія під вітрилами” // КЗ, 24 травня 1986 р.), із

сільської вулиці (М. Баша „Добрий вечір добрим людям” // ЗП, 1 січня 1971 р.), репортаж зі школи (В. Селиванов „Рік новий, радощі нові” // КЗ, 13 січня 1961 р.), з обласної бібліотеки ім. Горького (С. Гайдай „Скарбниця знань” // ІЗ, 1 травня 1978 р.), з Музею історії Запоріжжя (М. Десняк „Жива пам'ять Хортиці” // ЗП, 15 жовтня 1985 р.), із „Сільгосптехніки” (О. Михайлюта „У першу чергу” // КЗ, 25 липня 1985 р.), з каналізаційної труби (Н. Кузьменко „Чайки над... фекаліями” // КЗ, 17 листопада 1990 р.); репортаж із Каховки (В. Маремпольський „На передньому краї” // ЧЗ, 4 серпня 1958 р.), із Лужників (Л. Бернаскон, В. Куликов, В. Михальченко „Дай руку на дружбу, земле!” // КЗ, 6 травня 1985 р.), „репортаж із оселі сучасного астролога” (С. Бубнова „Комсомольці бісові душу задарма не віддають” // КЗ, 8 грудня 1990 р.), репортажі з окружних комісій та виборчих округів (Н. Ожогова „В стороні задніпровській” // 1 травня 1971 р.; І. Науменко „Гарячий телефон” // ЗП, 19 березня 1991 р.).

На шпальтах регіональної преси можна було зустріти репортаж у номер (І. Григорович „Таксі опівночі” // ІЗ, 18 листопада 1975 р., В. Ільїн „3 мітингу – в поле” // 20 червня 1978 р.), колективний міжрайонний репортаж (Н. Лобач (Запоріжжя), В. Михайличенко (Мелітополь), В. Ільїн (Енергодар), М. Нішневич, В. Шислер (Оріхів), Ю. Кириченко (Пологи), Л. Біла (Якимівка), В. Павленко (Веселе), Н. Баша (Куйбишево), Л. Шека (Приморське), Н. Павлюк (Чернігівка)) „Репортаж із Першотравневих колон” // ІЗ, 2 травня 1978 р.; В. Соймик, А. Векленко, Л. Кусаков, Т. Курочкіна (Запоріжжя, Мелітополь, Бердянськ, Оріхів) „Пишаються у цеглі і бетоні автографи студентів будзагонів” // КЗ, 14 серпня 1980 р.); афганський репортаж (В. Макаряков „Справжнє обличчя захисників ісламу” // КЗ, 12 серпня 1980 р.); святковий (А. Плясовиця „Парад звитяжжя і натхнення” – репортаж із театралізованого свята-маніфестації // КЗ, 10 жовтня 1978р., Г. Літневський „Литаври комсомольського свята” – репортаж із святкування 60-річчя ВЛКСМ у Запоріжжі // КЗ, 31 жовтня 1978 р., А. Плясовиця „Жовтневий марш запоріжців” – репортаж зі святкової демонстрації трудящих Запоріжжя // КЗ, 11 листопада 1978 року); суботній репортаж (Ю. Артеменко „Щасливий перший номер” // КЗ, 20 липня 1985 р., Д. Шилін „Здрастуй, університет!” // КЗ, 3 серпня 1985 р., Н. Бузильова „Індивідуальність, і не лише вона” // 11 березня 1989 р., Т. Овсянникова „В гостях у знахарів” // 8 грудня 1990 р.); недільний (І. Дерев'яно „Смачна олія” // ЗП, 29 квітня 1984 р.); весняний репортаж з діалогами та перебільшеннями („Букет для запоріжців” // КЗ, 26 березня 1983р.); літній (К. Чурсіна „Сатурн ” із сонцем і дощем” // КЗ, 21 липня 1990 р.); фоторепортаж (Г. Стицина, П. Іваненко, А. Плясовиця „Як добре, що немає війни” // ІЗ, 2 липня 1985 р., П. Іваненко „В комплексі” // ІЗ, 7 липня 1985 р.; В. Ісаєнко „Рай та й годі” // КЗ, 21 січня 1989 р., Ю. Гулий „Народний депутат – депутат від народу” // КЗ, 11 лютого 1989 р.); репортаж-серіал (Н. Сушко „Я глина, я раба твоя...” – „репортаж перший” // КЗ, 10 березня 1973 р., „Принеси в жертву сина свого...” – „репортаж другий” // 13 березня 1973 р., „Дві з матір'ю, одна з батьком...” – „репортаж третій” // 17 березня 1973 р.).

Результати дослідження свідчать про те, що репортаж в регіональній пресі рідко існує у чистому, класичному вигляді (О. Біла „Дозріли в теплицях овочі” // ЗП,

8 квітня 1960 р.; М. Баша „Увечері в польовому таборі” // ЗП, 4 травня 1967 р.; Г. Спиридонов „У в'єтнамських ракетників” // ЗП, 6 травня 1967 р.; В. Чуб „Важкі метри під шляхом” // КЗ, 26 квітня 1977 р.).

У процесі історичного розвитку регіональної преси на сторінках газет з'являлися тексти із змішаним жанровим характером – як результат трансформацій репортажу внаслідок впливу конотативних і синкретичних процесів у журналістиці. Варіювання жанрових фрагментів свідчить про творчий підхід репортерів, відтак жанрова палітра регіональної преси безперечно збагачується ускладненими модифікаціями: репортаж-звіт (М. Клименко „Захоплені радіотехнікою” // ЗП, 6 травня 1967 р.), репортаж-кореспонденція (О. Артемчик „Рапортують піонери”; К. Дніпровський „Пам'ятні зустрічі”, Г. Володимиров „Вечір у Жовтневці” // КЗ, 31 жовтня 1978 р.), репортаж із фрагментами інтерактивних форм (М. Дмитренко „Щоб як у сусідів” // ЗП, 24 вересня 1984 р.); науково-сатиричне дослідження з елементами репортажу (П. Касьян „Трактат про книги” // ІЗ, 31 липня 1985 р.), „щось у душі репортажу”(В. Морозова „Де музика бере початок?..” // КЗ, 8 грудня 1990 р., сатиричний репортаж (Ю. Гаєв „В ліс і в поле за металом” // КЗ, 29 серпня 1981 р.; Г. Стороженко „Ще не посіяли, а вже завіяли” // ЗП, 26 лютого 1983 р.), напівказковий (Ф. Панченко „Пора новолітування” – репортаж зайчика // КЗ, 1 січня 1973 р.).

У 70-х - 90-х роках помітно посилюється процес „гібридизації” жанрів на шпальтах запорізької періодики, в результаті чого з'явилися своєрідні „гібриди”: репортаж-нарис (О. Володіна, А. Прокопенко „В будинок прийшов Першотравень” // КЗ, 26 квітня 1967 р.; В. Челишев „Спіймай золоту хвилю” (Зустрічі... Враження... Нотатки...) // КЗ, 24 липня 1980 р.; С. Шкарупа „Герой нашого часу?” // ЗС, 27 липня 1993 р.; М. П'ятаєв „Вони повернулись до порЗайжя” // ЗС, 17 серпня 1993 р.; М. Шумилов „І нуртував козацький дух...” // ЗП, 24 травня 1996 р.), репортаж-інтерв'ю (М. Дмитренко „Щоб як у сусідів” // ЗП, 24 березня 1984 р.), репортаж-фейлетон (Т. Цурко „Смиренний острівець” // ЗС, 26 серпня 1993 р.; В. Єременко „Рекет” – антологія однієї поїздки // ЗС, 31 серпня – 1, 2 вересня 1993 р.), нарис-репортаж-фейлетон (А. Тищенко „Скорочення” // 28 липня 1999 р.).

Висновки. Багата палітра і різноманітність форм репортажного дискурсу в запорізькій пресі другої половини ХХ століття – яскраве свідчення існування внутрішньожанрових різновидів газетного репортажу, що ще недостатньо вивчені нашим журналістикознавством. Дослідження жанрово-стильової специфіки репортажу на шпальтах місцевої преси з урахуванням дії суспільно-політичних, типологічних, психологічних чинників доповнить картину еволюції вітчизняного газетно-публіцистичного дискурсу в межах соціально-культурних та історичних параметрів нашої епохи.

Список літератури

1. Вальтер фон Ла Рош. Вступ до практичної журналістики: Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф. Іванова та А. Коль. – К.: Академія Української Преси, 2005. – 229 с.
2. Вайншепберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф. Іванова. – К.: Академія Української Преси, 2004. – 262 с.
3. Здоровега В.І. Теорія і методика журналістської творчості. – Львів: Паїс, 2004. – 203 с.

4. Солганик Г. Стиль репортажа. – М.: Издательство Московского университета, 1970. – 75 с.
5. Тертичный А.А. Жанры периодической печати: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Аспект-пресс, 2000. – 311 с.

Дяченко М.Д. Динамика тематико-проблемного комплекса и модификации репортажного дискурса в региональной прессе (на материале запорожских газет второй половины XX века)

В статье исследуются специфика и жанровые разновидности репортажа, тематико-проблемный комплекс жанра, его динамика в соответствии с историческими периодами и общественно-политическими изменениями в стране.

Ключевые слова: динамика, дискурс, жанровая разновидность, модификации, пресса, репортаж, рубрика, тематика

Dyachenko M.D. Dynamics of the subject and problem complex and updating of the reporting discourse in the regional press (on the material of the zaporozhye newspapers second half of XX-th century)

The article deal with the specific character and genre versions of the reporting, subject and problem complex of a genre, its dynamics according to the historical periods, social and political changes in the country.

Key words: dynamics, discourse, genre version, updating, press, reporting, heading, subjects

Пост ушла до редакції 14.08.2008 р.